

BEVEZETŐ

E sorokat angliai otthonomban, Bournemouthban írom. Ebben a házban nőttem fel, és ha kinézek az ablakon, ugyanazokat a fákat látom, amelyeket gyermekként megmásztam. A fák tetején úgy éreztem, közelebb vagyok az éghez, a madarakhoz, és jobban része vagyok a természetnek. Már egészen kicsi koromban is tudatában voltam a legtöbb élőlénynek, és szinte csak olyan – a helyi könyvtárból kölcsönzött – könyveket olvastam, amelyek állatokról és a világ zord helyeire tett kalandos felfedezőutakról szóltak. Dr. Dolittle történeteivel kezdtem; ő volt az angol orvos, aki a papagájától megtanulta az állatok nyelvét. Később felfedeztem a Tarzanról és majmairól szóló regényeket. A könyvek nyomán egy akkoriban még megvalósíthatatlannak tűnő dologról kezdtem álmodozni: egy szép napon el kell mennem Afrikába, és az állatok között kell élnem, hogy könyveket írhassek róluk.

Az álmom akkor vált valóra, amikor egy volt iskolatársam meghívott Kenyába. 26 éves koromban indultam útnak, miután pincérnőként dolgoztam, hogy megkeressem az útiköltséget. Hajóval utaztam, mert úgy volt a legolcsóbb. Az út során olyan helyeken kötöttünk ki, amelyekről addig csak a könyvekben olvastam – Fokváros, Durban –, majd végül megérkeztem Mombasába. A hajóúton különösen izgalmas volt számomra, hogy a Kanári-szigeteken is kikötöttünk – hiszen itt dr. Dolittle is járt. Utólag visszatekintve ez egyébként is óriási kaland lehetett egy magányosan utazó fiatal lánynak.

Kenyában az állatok iránti érdeklődésemnek köszönhetően Louis Leakey-nél kötöttem ki, aki rám bízta azt a feladatot, hogy kifürkészem a hozzánk leginkább hasonlatos állatok viselkedésének a titkait (ami elképesztően bátor tett volt, tekintve, hogy nem volt semmilyen tudományos fokozatom, és a fiatal lányok egyébként sem efféle dolgokkal szoktak foglalkozni). A tanzániai Gombei Nemzeti Park csimpánzainak tanulmányozása végül fél évszázados munkává nőtte ki magát, és – többek között – sokat segített abban, hogy jobban megértsük saját evolúciónk történetét. Megtudtuk, hogy az emberek és csimpánzok biológiája és viselkedése között jóval nagyobb a hasonlóság, mint azt korábban bárki gondolta. Korántsem mi, emberek vagyunk az egyedüli személyiséggel rendelkező, racionális gondolkodásra és emóciókra képes lények. A csimpánzoktól és a többi emberszabású majomtól nem választ el minket éles határvonal, és a meglévő különbségek sem lényegesek, hanem csak fokozatbeli eltérésekben nyilvánulnak meg. Az új tudásnak köszönhetően nemcsak a csimpánzokra nézünk más szemmel, hanem az összes nagyszerű állatra, amellyel a földgolyón osztozunk. Már megértettük, hogy mi, emberi lények is az állatok világának részei vagyunk, és nem különülünk el tőle.

Gombe csimpánzait még mindig tanulmányozzuk, és legszívesebben én magam is ott maradtam volna szeretett erdeimben, az állataim körében, ha nem vettem volna részt egy konferencián, amelynek az volt a címe, hogy *Understanding Chimpanzees* (A csimpánzok megértése). Ez az 1986-os rendezvény gyökeresen megváltoztatta az életemet. Ez volt az első olyan találkozó, amelyen az összes afrikai terepen dolgozó, csimpánzokkal foglalkozó tudós összegyűlt. Egy beszélgetés közben olyasmit tudtam meg, ami valósággal sokkolt. Kiderült, hogy a csimpánzoknak otthont adó erdők ijesztő sebességgel zsugorodnak össze, miközben maguk az állatok vadászóknak esnek áldozatul, és egyre jobban virágzik az úgynevezett „bokorhúspiac” – a vadállatok kereskedelmi célú levadászása a húszukért. Kiderült, hogy mialatt én a csimpánzok megfigyelésével voltam elfoglalva, azaz 1960 óta, a Föld nagyjából egymilliós csimpánzpopulációjának létszáma megfeleződött (és ma már ennél is jóval kisebb).

Azonnal megszólalt bennem a vézcsengő. A konferenciára olyan tudósként érkeztem, aki azt tervezte, hogy visszamegy a terepre dolgozni, majd elemzi és publikálja megfigyeléseinek adatait. A rendezvényt azonban úgy hagytam el, mint a csimpánzok és erdei otthonuk szószólója és ügyvédje. Pontosan tudtam, hogy ha segíteni akarok a csimpánzokon, el kell őket hagynom, és fel kell emelnem értük a szavam annak reményében, hogy legalább az elkezdett pusztítást leállíthassuk. Így történt, hogy ismét útnak indultam, miután huszonhat évet az általam legjobban szeretett helyen, a számomra legkedvesebb munkával töltöttem el. Sokat utaztam a világban, miközben előadásokat tartottam, konferenciákon vettem részt, természetvédőkkel és jogalkotókkal folytattam eszmecsereket, és közben egyre inkább ráébredtem, milyen óriási pusztítást vittünk végbe a saját bolygónkon. Nemcsak a csimpánzokat és az erdeiket, valamint a többi afrikai állatot, hanem a Föld összes erdejét és állatát sodortuk veszélybe – ráadásul nem is csak őket, hanem a természet egészét.

Az utazó élete nehéz, márpedig én 1986 óta évente körülbelül 300 napot töltök utazással Amerikától Európáig és Afrikától Ázsiáig, a repülőtérrel a szállodába, onnan pedig az előadás helyszínére vagy az osztályterembe, valamint a vállalatok és a kormányhivatalok tárgyalótermébe. Ám a fárasztó utaknak is megvan a maguk haszna, mert néhány csodálatos helyre is eljutottam, emellett igazán érdekes és figyelemre méltó emberekkel is találkozhattam. Miközben egyre érkeznek a hírek a természetben végbevitt újabb szörnyű pusztításokról, egyre többször hallani azt is, hogy valaki megmentett egy régi erdőt a kiirtástól, máshol megakadályoztak egy gátépítést, helyreállítottak egy tönkretett őslapot, vagy megmentettek egy fajt a kihalástól.

A jó hírek ellenére is egyértelmű bizonyítékok vannak arra, hogy számos faj tűnt el örökre az ember tevékenysége miatt. Néha magam is úgy érzem, vége, nincs tovább, elfáradtam, ezért különféle tárgyakkal létrehoztam egy olyan gyűjteményt, amelyet a „remény jelképeinek” neveztem el. Ezek a tárgyak szemléletesen igazolják a természet rugalmasságát – például egy Ausztráliából származó falevél, amelyet korábban csak a sziklába kövesedett fossziliákból ismertünk. Egy darabka egy olyan fafajtából, amely valahogyan túlélte a tizenhét jégkorszakot, és példányai még ma is megtalálhatók a Kék-hegység rejtett völgyeiben. Egy toll egy vándorsólyom szárnyából, amelyet sikeresen visszatelepítettek egy olyan területre, amelyen már több száz éve kihalt, és egy másik toll a kaliforniai kondorkeselyű szárnyából; ezt az állatot az utolsó pillanatban sikerült megmenteni a biztos kipusztulástól. Ez volt az a bizonyos madártoll, amely felkeltette Thane figyelmét, amikor azt a bizonyos előadást tartottam Cincinnatiben. Thane azt mondta, le kellene írnom a történeteimet. Azt válaszoltam, hogy persze, szeretném is leírni, de nagyon kevés rá az időm, mire megígérte, hogy a segítségemre lesz. Thane-nel rokon lelkek vagyunk, hiszen ő is optimista, és az ő jövőbe vetett hite is töretlen.

Ez a könyv messze nem az a vékonyka kötet lett, aminek eredetileg terveztük. Bámulatos emberekkel találkoztam, akik a világ minden részén bámulatos munkát végeztek az állatok megmentéséért. Ha a kaliforniai kondorról írok, akkor hogyan tehetném meg, hogy nem írok a lármás daruról? És mi a helyzet az óriáspandával, a természetvédelem címerállatával? Thane-nel megbeszéltük, hogy megírjuk ezt a könyvet, és akkor elkezdtek özönlöni az információk. Miért nem írunk a rovarokról, a kétélűekről és a hullókról? Természetesen a növények birodalma sem lebecsülendő.

Így esett, hogy a könyv elkezdett nőni, terebélyesedni, méghozzá nemcsak a méretét tekintve, hanem maga a koncepció is. Nagyon fontos, hogy szót ejtsünk azokról a fajokról, amelyekről azt hittük, rég kihaltak, ám időközben ismét rábukkantunk a példányaikra – néha több mint száz évvel azután, hogy veszteséglistára kerültek. Természetesen arról a nagyszerű munkáról is muszáj megemlékezni, amelyet az élőhelyek helyreállítása és védelme érdekében végeznek. Kiderült, hogy az embereket felvillanyozza, ha jó hírekről tudósíthatnak, bemutathatják kicsi és nagy kezdeményezéseiket, amelyekkel lépésről lépésre helyreállítanak valamennyit az általunk okozott károkból. A könyv végül csak több év alatt készült el, ám közben az utazásaim során csodálatos felfedezésekben volt részem:

egyre több olyan állatot és növényt ismertem meg, amely az emberi tevékenység miatt majdnem kipusztult, majd – néha a legeslegutolsó pillanatban és a csodával határos módon – mégis kegyelmet kapott. A kötet történetei a természet megújódási képessége mellett azoknak a férfiaknak és nőknek az állhatatosságát és eltökéltségét dicsérik, akik – néha sok-sok évtizedig – azon fáradoztak, hogy megmentsek egy faj utolsó példányaait, miközben egy pillanatra sem adták fel a reményt.

Nagy Kékről régebben azt hittük, hogy egy amerikai feketerigó faj utolsó nőtény példánya, majd később elhivatott biológusoknak mégiscsak sikerült megmenteni Nagy Kék fajtársait a kipusztulástól. Van egy fa, fajának utolsó példánya, amelyet tövig lerágtak a legelésző kecskék, aztán majdnem végképp elpusztult egy erdőtűzben. Ennek a fának az utolsó, még eleven ága valamilyen csoda folytán képes volt termést hozni. A néhány magból fáradhatatlan növénytermesztő szakemberek ismét létrehozták a fajt, amely így szó szerint a hamvaiból éledt újra – a fönixhez hasonlóan.

Ilyen, emberi és nem feltétlenül emberi történeteket mutatunk be a következő fejezetekben. Olyan veszélyes kalandokról is olvashatnak, amelyekben a biológusok az életük kockáztatásával kapaszkodtak fel szinte megmászhatatlan meredélyekre, miközben kőomlás fenyegette őket. Találkoznak majd egy helikopterpilótával, aki elképesztő időjárás körülmények között manőverezett olyan lehetetlen helyeken, ahová mások még jó időben sem repülnének be. Megismernek majd férfiakat és nőket, akiket a bürokrácia a végső kétségbeesés szélére sodort, pedig a hivatalnokok fafejűsége által okozott minden egyes nap késlekedés egyre jobban veszélyeztette munkájuk sikerét. Arról a férfiről is olvashatnak majd, aki arra próbált rávenni egy sólymot, hogy a kalapjával közösüljön, és egy másiktól, aki a darvak násztáncát utánozta, hogy egy madarat rábírojon a tojásrakásra.

A különféle állatmentő programok közül sok még akkor is folyamatban van, amikor ezeket a sorokat írom. A lármás darvak és az északi kopasz íbiszek új nemzedékeit még mindig az emberek által fabrikált repülő szerkezetek tanítgatják a vándorlási útvonalakra. Új szaporítási és honosítási, valamint az élőhelyük megőrzését jobban segítő eljárásokat dolgoznak ki az óriáspandák számára, és már van is némi remény a fennmaradásukra, de addig még hosszú az út. Az ázsiai keselyű példányai százezrével pusztultak el egy véletlen mérgezés miatt, majd elkezdték őket fogságban szaporítani, és „keselyűéttermeket” hoztak nekik létre a vadonjaikban, de ennél sokkalta többet kell tenni.

Megtudtuk, hogy a világon számtalan kezdeményezést indítottak meglévő állat- és növénypopulációk megőrzésére. Kénytelenek voltunk válogatni, és csak olyan történetekről számolunk be, amelyekről első kézből szereztünk tudomást. Nagyszerű lenne, ha a természetvédelem úttörőiről is írhatnánk, például Theodore Roosevelt-ről, aki vadrezervátumokat hozott létre, és megalapította a világ első nemzeti parkjait.

Vagy szót ejthetnénk azokról, akik valaha körömszakadtáig védtek a hódokat, nehogy a sapkaipar hódprémkucsmát készítsen a faj utolsó egyedeinek szőrméjéből. Nagyon sok ember harcolt olyan emlős- és madárfajok megmentéséért, amelyek a bőrük, a prémjük vagy a tollaik iránti olthatatlan vágyunknak válik az áldozatává. A koala már rég nem élne, ha az 1800-as években valaki nem jött volna rá, hogy meg kell menteni az eukaliptuszerdőket. Valójában manapság már számtalan olyan faj létezik, amelyet nem tartanak veszélyeztetettnek, pedig már réges-rég kihalt volna a jó szándékú emberek segítségével nélkül, és ezeknek a valaha élt embereknek is rengeteget köszönhetünk.

A Természetvédelmi Világszövetség (IUCN) 2008-ban Barcelonában közzétette a világ emlősállatairól készített globális felmérésének eredményeit. A tanulmány szerint „az emlősfajok legalább negyedét fenyegeti a közeli kipusztulás veszélye”. Nagyon szomorú, hogy számos faj esetében már nem igazán van mit tenni, de a könyv történetei és a munkájukat feladni soha nem akaró emberek példája miatt én még reménykedem.

Egy régi mondás szerint amíg élet van, remény is van. A gyermekeink miatt nem adhatjuk fel, harcolnunk kell azért, ami még megmaradt, és helyre kell hozni azt, amit tönkretettünk. Segítenünk kell azoknak a férfiaknak és nőknek, akik pontosan ezt teszik. Rá kell ébrednünk, hogy a veszélyeztetett fajok védelme érdekében végzett munkát egy pillanatra sem hagyhatjuk abba, mert egyre több és gyakran egyre nagyobb a fennmaradásukat fenyegető veszély. Az emberi népesség növekedése, a fenntarthatatlan életmód, az embertömegek elszegényedése, a vízkészletek megfogyatkozása, az ipar mohósága, a klímaváltozás – ha nem vigyázunk, mindezek és mellettük más kockázatok könnyedén lerombolhatják a már elért vívmányokat is.

Elkerülhetetlenül egyre több faj szorul a segítségünkre, ha azt akarjuk, hogy továbbra is velünk maradjanak a Föld nevű bolygón, ezért nagyszerű dolog, hogy egyre nő azoknak a száma, akik nemcsak ráébrednek, mekkora károkat okoztunk, hanem tenni is akarnak valamit – legyenek ezek az emberek biológusok, kormányzati tisztviselők vagy aggódó hétköznapi emberek.

Egy dolog bizonyos: a felfedező utazásaimat nem hagyom abba. Továbbra is gyűjtöm a történeteket, és keresem a rendkívüli emberekkel való találkozásokat. Sokan vannak, akikkel eddig csak telefonon beszélgettem, de személyesen is fel akarom keresni őket. Bele akarok nézni a szemükbe, hogy lássam azt az eltökéltséget, amely mozgatja őket, és bele akarok nézni a szívükbe, hogy megtudjam, milyen fajok és természet iránti szeretet veszi rá őket arra, hogy elhagyott, isten háta mögötti helyeken is végezzék a munkájukat. Meg akarom osztani a történeteiket a világ ifjúságával. Azt akarom, hogy a fiatalok is megtudják, hogy egy környezeti rendszer, egy faj számára még akkor is van remény, amikor csaknem minden elveszett. A természet változékonyságának és az emberek töretlen hitének köszönhetően a remény nemcsak az állatok világában fogy el utoljára, hiszen az ő világuk egyszersmind a mi világunk is.

Jane Goodall, 2009. február

„ELJÖTT A PANDÁK IDEJE”

Az 1990-es években a Jangce áradásai miatt megváltoztatták Kína természetvédelmi politikáját. A kormány betiltotta a nagyarányú fakitermelést, és elindított egy nagyszabású újrafásítási programot a meredek domboldalakon, emellett véget vetettek a tarvágásnak, hogy megőrizték és visszaállítsák a vízgyűjtőket védő erdőket. Az óriáspandák szerencséjére az élőhelyük nagy részére is vonatkoznak a jogszabályok. Az állat a kínaiak nemzeti kincse, és az új rendelkezéseknek köszönhetően megnyílt az út az új rezervátumok létesítése előtt. 2006-ban a hatóságok elhatározták, hogy még hatékonyabb védelmet biztosítanak a mackóknak; ekkor jött létre a megegyezés a gansui és szecsuanai tartományi önkormányzat között arról, hogy megnövelik és egyesítik a határterületeiken levő szétszórott rezervátumokat. Az egyezés a körülbelül 1590 vadon élő panda mintegy felének az élőhelyére terjed ki.

Az évek folyamán számos, az óriáspandákkal foglalkozó konferenciát rendeztek. Az első Berlinben volt (1984), a következő Tokióban (1986), majd a kínai Hangzhouban (1988), végül Washingtonban (1991). 2000-ben a San Diegó-i Zoológiai Társaság összehívta a kínai, európai és amerikai vezető pandaszakértőket egy nagyszabású eszmecsereére. Az összeövetel később „Panda 2000” néven vált közismertté, és az új együttműködések, valamint a kutatók közti viszony szorosabbá tétele mellett azt eredményezte, hogy a biológusok a korábnál több rendszerezett információhoz juthattak hozzá egy ekkor elkészített kiadványnak, a *Giant Panda: Biology and Conservation* (Óriáspanda: biológia és megőrzés) című átfogó kézikönyvnek köszönhetően. A kötet előszavában Don Lindburg így fogalmaz: „A rendezvény legnagyobb jelentősége talán az az általános konszenzus, hogy *eljött a pandák ideje.*”

A könyv bevezetőjében az a George Schaller is megszólalt, aki a pandák kilátástalannak látszó jövője miatt az 1980-as években elhagyta Kínát. Ezt írta: „Ma már kivételesen eredményesnek ígérkezik az óriáspandák megmentéséért folyó küzdelem.”

Panda születik – Egy új együttműködés kezdete

Néhány hónapja megkértem kaliforniai barátomat, Donald Lindburgöt, hogy meséljen azokról a pandatenyésztő programokról, amelyekben az elmúlt években maga is részt vett San Diegóban és a kínai Wolongban. Elmesélte, milyen élményekben volt része egy bocs születésekor. Az 1999-es San Diegó-i eset volt az első amerikai pandaszülés az 1980-as évek óta, ezért megkértem, küldje el az erről szóló feljegyzéseit, hogy közreadhassam.

A Bai Yung nevű nőstény terhessége zavartalanul zajlott le. A vemhesség korai szakaszában hasi ultrahangvizsgálattal mutatták ki a magzatot, majd telt-múlt az idő, és a hormonvizsgálatok szerint közeledett a szülés ideje. A nőstényt a terhesség végső fázisában 24 órás felügyelet alá helyeztük, és a személyzet mind több tagja figyelte lélegzetét is visszafojtva a megfigyelőrendszer képernyőit. A korábbi tapasztalatok szerint már abban az időszakban voltunk, amikor könnyen rosszra fordulhatnak a dolgok, ezért egyre izgatottabban vártuk a további fejleményeket.

A szülés napjának reggelén korán kiderült, hogy elérkezett a nagy nap. Bai Yung méhösszehúzóerői egyre gyakoribbak lettek, majd felhangzott egy olyan nyikorgó hangocska, amelyet korábban sohasem hallottunk. Akkoriban ott tartózkodott két kínai szakember is a Wolong-központból. Azonnal jelezték, hogy minden a legnagyobb rendben van.

Minden szem a képernyőre tapadt, ahogy Bai Yung életének első szülése után lehajolt, hogy felvegye újszülött bocsát az alomból. Felemelte a hasára, és gondosan lenyalogatta. A csendben figyelő csoport kisvártatva új hangra

lett figyelmes: a bocs elégedett nyávogására, mielőtt életében először elszenderedett – most már az anyaméhen kívüli világban.

A levegőben szinte tapintható volt az izgalom. A megfigyelőszobában mindannyian ujjongani és tapsolni akartunk, de visszafogtuk magunkat, mert nem akartuk megzavarni a közeli helyiségben pihenő nőtényt.

Bai Yung egy csapásra a Good Morning America és a Today országos televíziós programok – és persze a helyi csatornák – érdeklődésének középpontjába került. A Los Angeles-i kínai konzulátusra diplomáciai csatornákon érkezett Kínából egy bizalmas üzenet, amely szerint a bocs száznapos korában a Hua Mei nevet kapja; a név jelentése: „Kína–USA”.

A gesztus üzenete nyilvánvaló volt: egyetlen új egyed nem menti meg a pandákat a kipusztulástól, ám a bocs születésével új front nyílt a megőrzésükért vívott harcban.

VESZÉLYES KALAND

2007 februárjában bornemouthi otthonomból érdekesítő telefonbeszélgetést folytattam Nicholas Carlile-lal (akivel a következő évben személyesen is találkoztam). Elmondta, hogy az expedíció nagyon veszélyes volt. A Ball's Pyramidet övező viharos tengeren a három férfiből és egy nőből álló csoportnak egy kis csónakról kellett kiugrania a partra.

– Úszva sokkal könnyebb lett volna – mesélte Nicholas –, csak hát túl sok volt a cápa!

Hajmeresztő volt, ahogy leírta a partraszállást. Kétségbeesetten próbáltak kiugrani a sziklára, miközben a csónak föl-alá hanykolódott. Végül mindegyiküknek sikerült, felállították kis táborukat, és elindultak, hogy a sziklaszirten nagyjából százötven métert felmászva elérjék azt a Gannet Green nevű területet, ahol a vegetáció a legnagyobb foltokban kapaszkodott az életbe.

Alaposan átkutatták a térséget, de néhány nagyobb tücskön kívül semmit sem találtak. Végül a hőség és a vízhiány visszakergette őket a lenti táborba. Valamivel később a tenger felett mintegy 70 méterrel ráleltek egy másik, növényekkel – főleg egy ausztrál teacserjével – benőtt területre. Egy aprócska vízfolyásnak köszönhető, hogy a kis oázis egyáltalán kialakulhatott. Itt rábukkantak egy nagyobb rovar, vélhetőleg tücsök friss ürülékére.

Visszamentek a táborba, és megvitatták a helyzetet. David Priddel tudta, hogy a botsáska éjszakai állat, tehát a csoport nagyobb eséllyel találhatná meg, ha éjjel térne vissza a bokrokhoz. David azzal is tisztában volt, hogy éjjel bajosan tudna felkapaszkodni, ezért nem nagyon erőltette a dolgot. Nicholasnak ugyanez járt a fejében. Dean Hiscox erdőkerülővel – aki gyakorlott sziklamászó volt – nekivágtak a sötétben szinte öngyilkossággal felérő útnak. Fejlámpákkal és egy Polaroid fényképezőgéppel felszerelve elindultak felfelé.

– Ma is remegek, ha belegondolok – árulta el Nicholas a telefonban.

Végül eljutottak a bokros területre.

– És azonnal megláttuk a hatalmas, fénylő, feketés rovar a bokorban – mesélte Nicholas. – Úgy ugráltunk örömeinkben, mint a kisiskolások. Persze vigyázni kellett közben, mert a legfeljebb négy méter széles párkányról könnyen lecsúszhattunk volna a hatvanfokos lejtőn!

Szinte azonnal megpillantották a második hatalmas rovar is. Nicholas izgalma még hat év után, a telefonban is érzékelhető volt.

– Mintha visszaléptünk volna a Jura-korba, amikor a rovarok uralták a világot – mondta. – Az a pillanat örökre megváltoztatta az életemet. Azt mondogattuk egymásnak, hogy a világon mi vagyunk az egyetlenek, akik látták ezeket a hatalmas ízeltlábúakat.

Később találtak egy fiatalabb imágót is. Nicholas három fényképet is készített, aztán egy kicsit le kellett higgadniuk, mielőtt nekivágtak a veszélyes éjszakai leereszkedésnek.

Amikor visszaértek a táborba, a többiek már aludtak.

– Odamásztam Davidhez – mondta Nicholas –, és a fülébe súgtam: „Megtaláltuk a botsásját!” Persze, hogy pillanatokon belül mindenki felébredt!

Másnap a csapat kora reggel ismét felmászott, és mindent alaposan átvizsgálta. Most is találtak ürüléket, a talajban pedig mintegy harminc petét. Ekkor már menniük kellett, mert délelőtt 10-kor jött értük a csónak. Mire elindultak, az óceán már erősen hullámzott. A csónak néhány másodpercenként három métert emelkedett és süllyedt, ezért elképesztően nehezen tudtak beszállni. Még én is beleremegek, ha belegondolok!

Mindannyian meg voltak győződve róla, hogy a Lord Howe-szigeti botsáska egyetlen populációja abban az egy bozóttban él.

De vajon hogyan kerülhetett az a kis rovarkolónia erre az elszigetelt sziklaszirtre? Lehet, hogy egy megtermékenyített nőtény tette meg a huszonhárom kilométeres utat Lord Howe szigetéről egy tengeri madár lábába kapaszkodva, vagy egy vihar után, egy vízben lebegő növényen. Amikor odaért, vajon hogyan találta meg az egyetlen alkalmas élőhelyet a kicsinyke szigeten? Az is lehet, vélte Nicholas, hogy egy nemrég elpusztult nőtényt, akiben még benne voltak a peték, gallynak nézett valamilyen tengeri madár, és odavitte a kis bozótban rakott fészkébe. Ám akárhogyan került is oda, hogyan maradhattak életben az utódai nyolcvan éven át ebben a sivár környezetben? Sosem tudjuk meg.

Amint a biológusok hazaértek, nekiláttak kidolgozni a botsáska megmentésének tervét. Hosszú harcot folytattak a bürokratákkal, és két évbe telt, amíg engedélyt kaptak, hogy visszamehessenek – és akkor is csak négy egyedet foghattak be. Kiderült, hogy a Ball's Pyramidon időközben óriási sziklaomlás történt. A két elvesztegetett év alatt az egész populáció könnyen megsemmisülhetett volna. Szerencsére 2003-ban – éppen Valentin-napkor – még mindig virágzó kolóniát találtak azon az egyetlen bokros területen. A hihetetlenül becses rakomány – a négy befogott rovar – elszállítására különleges tartóedényt kellett előkészíteni, ám amikor Ausztráliába értek, pontosan a tartály okozta a fő problémát. 2001. szeptember 11-e után a rendkívül szigorú biztonsági öröket nagyon nehéz volt meggyőzniük arról, hogy nem lenne célszerű felbontani a felbecsülhetetlen értékű edényt!

Ezen a második expedíción az egyik tudós Patrick Honan volt, aki (többek közt) az Invertebrate Conservation Breeding Group (Gerincteleneket Védő és Tenyésztő Csoport) tagja, és később fontos szerepet játszott a botsáska jövőjének biztosításában. Az egyik pár Sydney-be került egy magántenyésztőhöz, a másik két rovar (Ádám és Éva) Patrick elvitte a melbourne-i állatkertbe. Mindenki legnagyobb öröme – és megkönnyebbülésére – Éva hamarosan lerakta borsó nagyságú petéit.

Sajnos a Sydney-be küldött pár a második héten elpusztult, és Éva is nagyon beteg lett. Patrick egy hónapon át minden éjjel keményen küzdött, hogy meggyógyítsa. Az internetet bújta, hogy segítséget találjon, ám az óriásrovarok állatorvosi kezeléséről senki sem tudott semmit. Végül egy belső megérzéstől vezérelve kalciumból és nektárból összekotyvasztott egy keveréket, és cseppenként beadta a betegnek, aki összegörnyedve feküdt a tenyerében. Nagy öröme a rovar jobban lett, és további tizennyolc hónapon át további petéket rakott le. Sajnos csak az a nagyjából harminc példány kelt ki, akiknek a petéit Éva a betegsége előtt rakta le. Az elsőt stílszerűen épp a veszélyeztetett fajok nemzetközi napján. El tudom képzelni, milyen boldog lehetett mindenki, amikor a petéből előbújt egy – már majdnem két centiméteres – élénkzöld imágó.

2008-ban, a melbourne-i állatkertben tett látogatásom során találkoztam Patrickkel, aki megmutatta nekem a történet elején említett barátságos nőtény botsáskát. A fogságban született rovarok ötödik generációjához tartozott. Patrick megmutatta az érő petéket – az utolsó számláláskor 11376 volt belőlük. A fogságban nevelt populáció körülbelül hétszáz felnőtt egyed számol. Egészen különleges rovarok. Patrick arról is mutatott egy fényképet, hogyan alszanak éjszaka, párosával. A hím három pár lábával körbefogva védelmezi a mellette pihenő nőtényt.

Aztán átmentünk a megnyitóra. Egész csapat vett körül, amikor az ollóval átvágtam a szalagot, és bejelenttem az állatkert legújabb Lord Howe-szigeti botsáska-kiállításának hivatalos megnyitását. Patrick később elmondta, hogy búcsút intett a tudományos világnak, mert úgy véli, hogy a legfontosabb természetvédő tevékenységek alulról szerveződnek – az emberek akkor tesznek a legtöbbet az állatokért, ha személyes kapcsolatba kerülnek velük. Éppen befejezte egy olyan program tervezését, amelynek keretei között száz általános és középiskolában nevelnek majd botsáskákat. Fantasztikus lehetőség, hogy a diákok saját iskolájukban kapcsolódhatnak be egy aktuális környezetvédelmi programba.

További biztosíték a faj fennmaradására, hogy más állatkertekbe és magántenyésztőknek is küldenek petéket. A texasi San Antonio állatkertben már kikeltek az első imágók, így – mint Patrick mondta – „a faj nemzetközi karrierje is elindult”.

Miután már ennyi óriásrovar él, egyre égetőbbé vált, hogy a fajt visszatelepítsék a természetbe a Lord Howe-szigeten. Ez jelentős lökést adott annak a rágcsőirtó programnak, amelyet 2010 telére terveznek. Amint eltűnnek a rágcsőlok, az első óriás-botsáskák visszatérhetnek őseik földjére.

Hihetetlen történet. Nicholas bevallotta, hogy amikor először elindult Daviddal a Ball's Pyramidra, mind a ketten meg voltak győződve arról, hogy az expedíció kudarcra van ítélve. Hogyan is lehetne életben egy utoljára nyolcvan éve látott élőlény az óceán kellős közepén, egy csupasz sziklán?

– Eredetileg azzal a szándékkal indultunk el – mondta Nicholas –, hogy bebizonyítsuk, *nem* élnek ott botsáskák. Egyszer s mindenkorra meg akartuk cáfolni a létezésükről szóló mendemondákat. Szerencsére végül úgy alakult, hogy bebizonyítottuk őket.